

UDK 808.63-087:929 Baudouin de Courtenay, J.

Aleksander D. Duličenko

Univerza v Tartuju

O REZIJANOLOŠKIH OBRAVNAVAH J. BAUDOUINA DE COURTENAYJA V DERPTSKEM OBDOBJU 1883–1893

J. Baudouin de Courtenay je kot nedvomno eden izmed uglednejših jezikoslovcev 20. stoletja tudi v Tartuju (takrat Derptu) ohranil zanimanje za slovensko narečjeslovje (slovenistika ga ima za nosilca glavnih narečjeslovnih prizadevanj od 70. let do konca 19. stoletja) in je v letih 1890, 1892 in 1893 spet raziskoval v Reziji. Rezijanost je tudi predaval, v Tartuju pa je imel javno predavanje o Slovanih (tj. Slovencih) v Italiji.

As undoubtedly one of the most important linguists of the 20th c., J. Baudouin de Courtenay even in Tartu (then Dorpat) maintained his interest in Slovene dialectology. (In Slovene studies he is considered the leading dialectologist from 1870 to the end of the 19th c.) In 1890, 1892 and 1893 he again conducted research in Resia. He lectured on Resia and in Tartu held a public lecture on the Slavs (i.e., Slovenes) in Italy.

0 Najbrž lahko le znanost in neuničljiva strast k potovanjem človeško povežeta zemljepisni točki, ki ležita daleč vsaksebi in pri tem nista povezani od prej z nikakršnimi kulturno-zgodovinskimi stiki. Tem bolj presenetljivo je, kadar se to zgodi z majhno dolino Rezije, ki leži v Julijskih Alpah nedaleč od Jadranskega morja, in z majhnim podeželskim estonskim mestecem nekdanjega ruskega carstva, ki se je v različnih časih različno imenovalo — Dorpat, Derpt, Jurjev in danes Tartu. J. Baudouin de Courtenay je bil prvi in verjetno doslej edini raziskovalec, ki je vzpostavil povezavo med Derptom (kot se je v njegovem času imenoval Tartu) in Rezijo, bil je pravi znanstvenik in strasten popotnik v imenu znanosti, misel katerega se je že pred preselitvijo v Derpt usmerila k zahodnemu obrobju južnoslovanskega, med drugim tudi slovenskega jezikovnega ozemlja. Potovanja J. Baudouina de Courtenayja iz Derpta v Rezijo, ukvarjanje z rezijanologijo v Derptu, vse to je prišlo v zgodovino slovanske dialektologije in slavistike sploh kot izjemen pojav, katerega pomena vse doslej nismo še docela ovrednotili.

Poskusimo torej v okvirih razpoložljivega gradiva opozoriti na to slavno stran zgodovine ruske slavistike.

1 J. Baudouin de Courtenay (1845–1929) je nedvomno eden od najuglednejših jezikoslovcev XX. stoletja; ustvaril je temelje sodobnega jezikoslovja, konkretno sistemsko-strukturne smeri, pionirsko je deloval na področju arealnih, primerjalnih, medjezikovnih in drugih raziskav. Šteti ga smemo za prvega slovanskega narečjeslovca, ki je za zapisovanje žive govornice uporabljal posebej za to izdelan sistem transkripcije in se trudil, da bi z njegovo pomočjo zaznamoval najmanjše odtenke glasov.

Pretežni del njegovega znanstvenega življenja je minil v Rusiji in je povezan z delom na kazanski, derptski (tartujski) in peterburški univerzi. Štejemo ga za voditelja kazanske lingvistične šole, ki so ji pripadali tudi N. Kruševski, V. A. Bogorodicki in nekateri drugi. V Kazanu je ustvaril vrsto del iz splošnega jezikoslovja, ukvarjal se je s fonetiko in njenim odnosom do fiziologije glasov, z vprašanji tipologije in dr. Ruski

jezikoslovec A. A. Leontjev je upravičeno pisal v zborniku, ki ga je izdala AN ZSSR l. 1960 in posvetila 30-letnici znanstvenikove smrti: »Večina Baudouinovih biografov derptskemu obdobju ne pripisuje posebnega pomena, ker ga šteje za prehodnega med kazanskim obdobjem in 90. leti, ko je bil ustvarjen znameniti *Versuch einer Theorie phonetischer Alternationen*. Najbrž to ne drži: derptsko obdobje lahko povsem utemeljeno štejemo za vrhunec Baudouinovega ustvarjalnega življenja, za čas, ko je njegov znanstveni genij najbolj zablestel in se najbolj celovito izrazil; skoraj vse, kar je Baudouin napravil pozneje, je bilo le razvijanje v derptskem obdobju izrečenih idej« (Leont'ev 1960; 12). Za nas je pomembno poudariti, da se je v derptskem obdobju Baudouin veliko ukvarjal s slovensko dialektologijo, z vprašanji poljskega jezika, lingvistično geografijo in vrsto vprašanj splošnega jezikoslovja. Preden spregovorimo o Baudouinovi rezijanološki dejavnosti v Derptu, podajmo nekaj informacij o znanstvenikovem prebivanju v mestu.

2 J. Baudouin de Courtenay je prišel iz Kazana v Derpt leta 1883. Derpt je bil v tistem času majhno mesto, v katerem je že l. 1632 začela delovati t.i. Academia Gustaviana, predhodnica univerze, ki jo je obnovil ruski car l. 1802. Celo XIX. stol. je bila univerza nemškojezična in šele prav na koncu, l. 1893, so jo prestavili v ruščino.

Konec l. 1880 so na univerzi ustanovili katedro za primerjalno slovnico slovanskih jezikov; to je l. 1883 zasedel Baudouin in delal tu natanko deset let — do l. 1893, ko se je upokojil z delovno dobo 25 let. Ves čas, kar je delal tukaj, je bil njegov kolega slavist Leonhard Masing, ki je konec XIX. stol. obranil disertacijo o naglaševanju v srbohrvaščini. Baudouin se je nastanil sprva na Tehelferski ulici št. 15 (nemško Techelfersche Straße) nedaleč od univerze. Ta del mesta pa je bil verjetno neprestičen in Baudouin se je zato kmalu preselil v hišo na ulici carja Aleksandra št. 22 (hiše ni več). Uglednemu profesorju tudi tu nekaj ni ugajalo in preselil se je v veliko hišo, ki je bila last baronice, vdove državnega svetnika. Ta hiša je ohranjena in je po našem mnenju najiminenitnejši primerek lesene arhitekture v Tartuju.

V Derptu Baudouin ni le predaval in se ukvarjal z znanstvenimi problemi, temveč je, po pričevanju A. A. Leontjeva, ob opiranju na arhivsko gradivo tudi sam študiral, med drugim matematiko, armenščino, estonščino, latvijščino, in poslušal predavanja iz patologije govora in dr. (Leont'ev 1960; 16).

V svojem derptskem obdobju je bil Baudouin izvoljen za rednega člana krakovske Akademije znanosti (1887), postal je častni član Litovskega književnega društva in Učenega estonskega društva. Ni ostal ravnodušen do usode Estoncev in drugih malih narodnosti ruskega imperija. V lokalnem tisku se je potegoval zanje.

3 Folklorno-dialektološke odprave iz Derpta v Rezijo. Verjetno ne bo pretiravanje, če rečemo, da znanstveno odkritje slovenske Rezije v etnično-jezikovnem smislu pripada Rusiji, ruski slavistiki. Prvi je Rezijane obiskal l. 1841 I. I. Sreznjevski. Drugi slavist je bil Baudouin, ki je nadaljeval zanimanje svojega učitelja I. I. Sreznjevskega za Rezijo in napravil v proučevanju tega kotička slovanskega sveta več kot kdorkoli drug. Baudouin je bil v severni Italiji trikrat, tja se je odpravil iz Kazana v letih 1872, 1873 in 1877. Rezultat teh odprav je bila doktorska disertacija *Opyt fonetiki rez'janskix govorov* (objavljena v Varšavi-Peterburgu l. 1875). Ko se je Baudouin znašel v Derptu, ni pozabil na Rezijo in je sanjaril, kako bi prišel tja spet. Toda dolgo

se mu to ni posrečilo in šele v svojih zadnjih derptskih letih se je na stroške univerze odpravil v Rezijo še trikrat v poletnem času, v letih 1890, 1892 in 1893.

3.1 Kakšni so bili rezultati teh odprav? Predvsem je Baudouin sklenil ponovno preveriti že prej zbrano gradivo, zlasti zapise besedil. To delo je opravil uspešno. L. 1886 je zaprosil Rusko akademijo znanosti v Peterburgu, naj mu objavi rezijansko narečno gradivo, ki ga je zbral v letih 1872, 1873 in 1877. Uresničitev te prošnje oz. ponudbe se je zavlekla za deset let, dokler ni leta 1895 končno izšel prvi zvezek načrtovane serije *Materialy dlja južnoslavjanskoj dialektologii i etnografii* (Boduèn de Kurtenè 1895). V ta obsežni zvezek je Baudouin uspel vključiti 170 strani dodatkov, izboljšav in popravkov svojih zapisov iz 70. let. Izboljšave zadevajo glasovno stran besed pa tudi njihove pomene. Iz tega se vidi, kako je Baudouin med tem zrasel kot dialektolog, izjemen poznavalec slovenskih govorov.

Hkrati s preverjanjem in izboljševanjem svojih prejšnjih zapisov je Baudouin zbral tudi novo narečno in folklorno gradivo. V Arhivu Ruske akademije znanosti v Sankt-Peterburgu hranijo 165 listov pod naslovom *Rez'janskije teksty*, ki bi bili morali sestavljati enega od zvezkov *Materialov dlja južnoslavjanskoj dialektologii i etnografii*. Tu so povezana besedila živega govora, folklorna dela — ljudske pesmi, pravljice, legende. Žal ta »derptska« zbirka rezijanskega govora še danes ni objavljena.

Enaka usoda je doletela tudi njegov *Rez'janskij slovar'*, za katerega je Baudouin zbral gradivo tudi med svojimi potovanji iz Derpta v Rezijo. Usoda tega slovarja je v bistvu srečna, čeprav ga Baudouin ni dokončal. L. 1903 je rokopis slovarja izročil Biblioteki Akademije znanosti v Peterburgu, pozneje je bil rokopis premeščen v Arhiv iste akademije, kjer je vse do danes. Prvotno je predstavljal varianto, ki jo je bilo še treba dopolniti in urediti. Toda Baudouin, ki je vedel, kako počasi se premikajo stvari z izdajanjem njegovega rezijanskega gradiva (prvi zvezek *Materialov dlja južnoslavjanskoj dialektologii i etnografii*, kot smo že omenili, so izdajali skoraj 10 let!), se je odpovedal nadaljnjemu delu pri slovarju (gl. njegov uvod k drugemu zvezku *Materialov...*).

3.2 V 60. letih XX. stol. je znani ruski jezikoslovec N. I. Tolstoj v Arhivu Akademije znanosti opazil Baudouinov rokopis *Rezijanskega slovarja* in ga pričel pripravljati za izdajo, zavedajoč se, da je nasploh to prvi poskus slovanskega narečnega slovarja, konkretno pa enkratnega rezijanskega izoliranega narečja. L. 1966 je objavil prvi del tega slovarja (črke A, B, C, Č, D) in ga opremil s podrobnim predgovorom (Boduèn de Kurtenè 1966: 183–226). Objava je pritegnila pozornost v slavističnem svetu, sledila je ponudba s strani Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani (pobuda Milka Matičetova) za izdajo celotnega besedila slovarja. Na predlog akademika Tolstoja je bil pritegnjen k delu za pripravo slovarja za tisk tudi avtor pričujočega sestavka. Sprejet je bil nekoliko poenostavljen sistem transkripcije (v primerjavi z dokaj zapletenim, kakršnega je izdelal in uporabljal sam Baudouin). V letih 1984–87 smo besedilo celotnega slovarja predstavili v poenostavljen sistem transkripcije, poenotili strukturo slovarskih sestavkov, izdelali potrebna dopolnila, izboljšave, popravke, prevode besed in izrazov, pa tudi povedi iz rezijanščine v ruščino, in januarja 1988 je bilo celotno besedilo slovarja na roko prepisano s kartic (ki jih je s svoje strani na roko prepisal Tolstoj iz Baudouinovih originalov). Skupen obseg rokopisa (ne tipkopisa) slovarja je znašal 1241 strani. L. 1988 je bilo to

rokopisno besedilo slovarja preneseno v Ljubljano, da bi dr. Matičetov opravil njegovo redakcijo z vidika slovenščine in italijanščine (slovar je štirijezičen — rezijansko-slovensko-rusko-italijanski, pri čemer smo ponazarjalna besedila prevajali samo v slovenščino in ruščino), pa tudi verificiral rezijansko besedilo. Julija 1989 je avtor pričujočega sestavka v Ljubljani skupaj z dr. Matičetovom opravljal dokončno redakcijo slovarja — nad 800 strani rokopisa, julija 1990 pa je bila druga faza dela, ko je bila opravljena redakcija celotnega besedila Rezijanskega slovarja. Zdaj se slovar v Ljubljani pripravlja za izdajo. Razumljivo je, da je doba stotih let, ki je minila od časa, ko ga je izdelal Baudouin, nujno zahtevala nemalo popravkov. Toda znanstveno vrednost Rezijanskega slovarja vidimo v tem, da je to prvi slovanski narečni slovar s podrobno transkripcijo; dokaj popolno je osvetlil fonetsko specifično živje rezijanske besede in govora sploh. Poleg tega slovar omogoča opazovanje razvoja glasoslovne, oblikoslovne in pomenske plati rezijanske besede po preteku celega stoletja. Po našem mnenju je to enkratna priložnost.

3.3 Naposled opozorimo na še eno plat Baudouinovih rezijanoloških raziskav iz časa derptskih potovanj v Rezijsko. Poleg zbiranja in preverjanja folklornega in narečnega gradiva se je Baudouin močno trudil, da bi poiskal spomenike rezijanske pismenosti. Trud ni bil zaman. Kot je znano, je Baudouin v prilogi k *Opytu fonetiki rez' janskix govorov* objavil *Rez' janskij katekizis*, ki je bil l. 1895 nato ponatisnjen v prvem zvezku *Materialov dlja južnoslavjanskoj dialektologii i etnografii*. Ob zadnjem potovanju iz Derpta v Rezijsko l. 1893 je Baudouin delal na transkripcijski varianti Rezijanskega katekizma; izšel je v posebni knjigi l. 1894 v Vidnu (Baudouin de Courtenay 1894). Na naslovnici je k priimku avtorja dodano »già professore nelle Università di Kasan e di Dorpat«. V predgovoru h katekizmu piše o tem Giuseppe Loschi:

Nel suo viaggio fatto in Italia l'agosto dell'anno passato il professore Baudouin de Courtenay, fermatosi qualche di a Udine, volle ricopiare tutto il catechismo seguendo una ortografia più atta a rappresentare i suoni resiani. Ognuno comprenderà quanto pregio aggiunga alla presente edizione tale fatica dell' illustre professore, al quale è mio dovere attestare vivissima gratitudine per il prezioso aiuto dafori affinché questo opuscolo rimscisse il più possibile compiuto e corretto (str. 40).

S to izdajo, ki je padla na zadnje leto njegovega življenja v Derptu, je Baudouin tudi dokončal delo na Rezijanskem katekizmu.

3.4 V letih 1890–93 je Baudouin v Rezijski našel še en spomenik rezijanske pismenosti — *Christjanske uzhllo*, napisan na Ravanci med 1845 in 1850. Besedilo je Baudouin objavil šele l. 1913 v *Zapiskax istoriko-filologičeskogo fakul'teta Imperatorskogo Sankt-Peterburgskogo universiteta* (Boduèn de Kurtenè 1913). Rokopis vsebuje le prvi del *Krščanskega nauka* — *De Sacramentis*. V predgovoru k objavi Baudouin omenja, da je rokopis našel med potovanji iz Derpta, ne navaja pa, katerega leta, prim.: »Wie sonst in ähnlichen fällen, so... von wem und wann ich die handschrift bekommen habe. Ich weiß nur, daß sie mir von dem jetzi schon langst verstorbenen don Stefano Valente... geschenkt wurde. Wenn ich mich gut erinnere, hat es während einer meiner exkursionen nach Resia in den ersten jahren des letzten dezenniums (1890–1893) des vorigen jahrhunderts stattgefunden« (str. 97).

V pismu Baudouinu iz l. 1913 je semeniški predavatelj, duhovnik Ivan Trinko (don Giovanni Trinco) pojasnjeval, da je »Rezijanski tekst gotovo izvirno delo samega

župnika (paroha) napravljeno na podlagi knjige: *Catechismus ex decreto SS. Concilii Tridentini ad parochos Pii V. Pont. Max. jussu editas* (str. 137). To je neuradni katekizem katoliške cerkve. I. Trinko poudarja, da besedilo ni prevod iz italijanščine v rezijanščino, da je torej izvornik. »Ker vsak župnik mora ob nedeljah katekizem ljudstva učiti, si sploh vsak napiše po svojem svoj katekizem, ljudstvu in okoliščinam primeren. Moje trdno mnenje torej je, da Vaš rezijanski tekst je original, ne pa kak prevod...« (str. 137).

3.5 Tako je Baudouin v letih 1890, 1892 in 1893 prinesel s seboj iz Rezije v Derpt izredno bogato in raznoliko gradivo narečne in književne narave. Izdan je bil le del tega gradiva.

4 Predavanja iz rezijanske dialektologije v Derptu. Eden od študentov derptske univerze, poznejši zgodovinar ruske književnosti in kulture, filozof Jevgenij A. Bobrov je l. 1886 tako opisoval predmete, ki so jih morali poslušati študenti študijske skupine »ruski jezik in književnost«: »I — logika, II — zahodnoevropska književnost, III — novejša svetovna zgodovina, IV — ruska zgodovina, V — ruske in slovanske starine, VI — ruska etnografija in lingvistična geografija, VII — slovanske književnosti, VIII — zgodovinska in primerjalna ruska slovnica, IX — staro- in novocerkvenoslovanski jeziki, starobolgarski jezik, slovanska dialektologija, litovska in slovanska narečja in X — zgodovina ruske književnosti«.

Treba je povedati, da je večino jezikoslovnih predmetov predaval Baudouin. V letih, ko je učenjak tu deloval, je univerza izdajala majhen bilten pod naslovom *Obozrenie lekcij v Imperatorskom Derptskom universitete*, iz katerega lahko izvemo, katere konkretne ciklese predavanj je Baudouin imel v derptskem obdobju. Pred Baudouinovim prihodom so imeli pretežno ciklese cerkvenoslovanske in ruske slovnice, a tudi srbščine (L. Masing) in češčine (A. Sokolov, ki se je ukvarjal tudi s slovenskim jezikom in književnostjo). V biltenu za II. semester l. 1883 je rečeno: »Doktor Ivan Baudouin de Courtenay, redni profesor primerjalne slovnice slovanskih jezikov, bo napovedal svoja predavanja po prihodu v Derpt« (*Obozrenie* 1883: 11). Katera predavanja je predložil v prvem semestru svojega prebivanja v Derptu, ne vemo. Toda že l. 1884 je Baudouin poleg ciklusov primerjalne slovnice slovanskih jezikov in splošnega jezikoslovja napovedal cikel »vaj iz slovanskih jezikov« — konkretno češčine in slovinščine, tj. slovenščine, in to brezplačno. V prvem semestru l. 1885 je ponovno imel vaje, vendar samo s slovenskim gradivom, v drugem semestru pa že s poljskim gradivom. L. 1886 je predložil »dialektološke vaje«, l. 1887 — primerjalno fonetiko slovanskega in drugih arijskoevropskih (indogermanskih) jezikov, a tudi bolgarščino, češčino in litovščino, l. 1888 — primerjalno slovnico poljskega in ločeno ruskega jezika, a tudi »praktične vaje iz slovanskih narečij (branje in razlaganje lužiškosrbskih besedil)«. L. 1889 je Baudouin čedalje pogosteje segal po južnoslovanski dialektologiji. Tako je v prvem semestru napovedal predavanja iz »dialektologije in lingvistične geografije slovanskih plemen« in »vaje iz dialektologije« (domnevati smemo, da tudi južnoslovanske), v drugem pa iz »dialektologije in lingvistične geografije jugozahodnih Slovanov«, ponovno »vaje iz dialektologije« in primerjalne slovnice slovanskega jezika in drugih arijskoevropskih jezikov. V prvem semestru l. 1890 je Baudouin imel predavanja tudi iz češčine.

4.1 Približali smo se morda najpoglavitnejšemu pri vprašanju Baudouinove predavateljske dejavnosti v Derptu. L. 1890 je Baudouin po vrnitvi s prvega derptskega potovanja v Rezijo napisal poročilo, naslovljeno na zgodovinsko-filološko fakulteto. Ker še ni bilo objavljeno, navedimo tu njegovo nemško pisano besedilo kar v celoti. Pomembno je z vidika Baudouinovih rezijanoloških raziskav:*

An die Hochverordnete Historisch-Philologische Facultät der Kaiserlichen Universität Dorpat.

Durch die Strapazen meiner letzten ethnographischen Reise und durch die mit derselben verbundene unaufhörliche geistige Anstrengung fühle ich mich dermaßen angegriffen, daß ich nicht im Stande wäre, mich zu den angekündigten systematischen Cursus über die vergleichende Grammatik mit der gehörigen Energie vorzubereiten. Außerdem möchte ich meine Zeit im laufenden Semester zur Beschleunigung und Vollführung einiger schon angefangener und dringender Arbeiten benutzen, und zwar unter anderem zur Ordnung und Bearbeitung des von mir während des Sommers gesammelten dialektologischen und ethnographischen Materials.

Angesichts dessem habe ich mich entschlossen, Eine Hochverordnete Facultät um Erlaubniß zu bitten, die von mir angekündigten Vorlesungen über die *Vergleichende Grammatik der Slavischen und anderer arioeuropäischen (indogermanischen) Sprachen* und das damit verbundene *Repetitorium* auf das nächste Semester verschieben und mich bloß auf die *Uebungen in der slovenischen und resianischen Dialektologie (gratis)* und auf das *Colloquium über neuere sprachwissenschaftliche Arbeiten* (im Verein mit Dr. L. Masing) (*gratis*) beschränken zu dürfen.

J. Baudouin de Courtenay

Dorpat, 24 September 1890
6 October

V tem zapisu Baudouin predlaga, da bi za študente derptske univerze vodil praktične vaje iz slovenske in rezijanske dialektologije — »Uebungen in der slovenischen und resianischen Dialektologie«! Zdi se, da je to prvi predlog in poskus vključitve ciklusa rezijanskoslovenske dialektologije v univerzitetni pouk, pri čemer je to poskus v univerzitetnem središču daleč od Rezije in Slovenije! V Pregledu predavanj za drugi semester l. 1890 je bil ta cikel uradno objavljen: »Vaje iz slovenske in rezijanske dialektologije« — dve uri tedensko, ob petkih, od 17.00 do 19.00. V drugem biltenu, posvečenem osebni sestavi derptske univerze, je naveden tudi kraj, kjer so bila predvidena ustrezna predavanja in praktične vaje. Potekale so v zadnji hiši, od koder je Baudouin za vedno odšel iz Derpta.

Domnevamo lahko, da je v tej hiši prvič zazvenela rezijanska beseda!... Žal nam ni znano, koliko študentov se je bilo pripravljenih vaditi v »slovenski in rezijanski dialektologiji«. Iz že omenjene izdaje o osebni sestavi univerze lahko izvemo le, da se je pri Baudouinu v drugem semestru l. 1890 vpisalo 19 študentov, ki so študirali bodisi primerjalno slovnico bodisi ruski jezik in književnost. Toda kdo je poslušal Baudouinovo rezijansko govorico, tega žal ne vemo.

Baudouin tega ciklusa kdo ve zakaj ni nadaljeval v l. 1891, pač pa se je vrnil k njemu v prvem semestru l. 1892, ko je napovedal že teoretični cikel »O slovanskih govorih v severni Italiji« po dve uri tedensko, ob petkih, med 8. in 10. uro zjutraj, ponovno v hiši na Glineni ulici. Če je do tega ciklusa prišlo, je nedvomno vseboval predvsem gradivo rezijanskega narečja in še drugih narečij severne Italije, ki jih je Baudouin dotlej uspel dobro proučiti. Tako je Baudouin, začenši s praktičnim

*Centralni Državni arhiv Estonije, Tartu, fond J. Baudouina de Courtenaya 402, št. 157, listi 78–80.

ciklusom rezijanske dialektologije, dospel do teoretičnega. L. 1893 je, kot lahko domnevamo, ciklus nadaljeval, vendar ga je označil bolj široko: »Oris lingvistične geografije Slovanov« (prvi semester). V tem ciklusu je bil nedvomno govor pretežno o jugozahodnih, tj. južnoslovanskih narečjih, in to predvsem rezijanskih. V svojem zadnjem semestru v Derptu je Baudouin predaval samo »primerjalno slovnico slovanskega jezikovnega območja« in rusko slovnico ter izpeljal »etimološke vaje«.

Tako je po zaslugi Baudouinove gorečnosti derptska (tartujska) univerza postala prva šolska ustanova, kjer je bila rezijanščina kot predmet postavljena na univerzitetno raven. Dogodek, ki zasluži posebne pozornosti in celo občudovanje!...

5 Javno predavanje o rezijanologiji v slavnostni dvorani derptske univerze 1892. 6. (18.) septembra 1883 je bilo v slavnostni dvorani derptske univerze nastopno predavanje Baudouina de Courtenayja takoj po njegovem prihodu iz Kazana. Predavanje je bilo v nemščini, naslovljeno pa »Pregled slovanskega jezikovnega sveta v povezavi z drugimi arijskoevropskimi (indogermanskimi) jeziki«; izdano je bilo kot posebna brošura v Leipzigu l. 1884 (Baudouin de Courtenay 1884). Tu so prvič omenjeni tudi Slovani severne Italije.

Toda posebne pozornosti zasluži »javno predavanje, opravljeno v korist lačnih 14. marca 1892 v slavnostni dvorani derptske univerze«, naslovljeno »O Slovanih v Italiji«. Predavanje je bilo objavljeno v reviji *Russkaja mysl'* (Boduèn de Kurtenè 1892; 24–26). Podlaga zanj je bilo gradivo, prej objavljeno v poljščini (1882) ter prevedeno v češčino (1884) in italijanščino (1885).

V predavanju je tekla beseda o dveh skupinah Slovanov — v južni in severni Italiji. Na začetku so bili podani kratki podatki o moližanskih Slovanih, živečih v mejah nekdanjega neapeljskega kraljestva v treh vaseh — Aquaviva Collecroce, San Felice in Montemitro. Večji del predavanja je bil posvečen Slovanom severne Italije, predvsem Rezijanom. Že pri prvih besedah je bilo o tem povedano: »Tu (v Reziji) se počutim kot doma. Deželo, naseljeno s temi Slovani, sem prehodil vzdolž in poprek v vseh smereh in obiskal v njej malodane vsako vas in vasico« (str. 27). In še eno priznanje: »Iz teh krajev sem odnesel kar se da svetle, kar se da prijetne spomine... V taki meri sem se vživel vanje, toliko časa in naporov sem posvetil njihovemu proučevanju, da mi je njihova dežela postala skoraj kot druga domovina; in ko sem l. 1890 ponovno potoval v dolino Rezije, sem bil ganjen v globino duše. Tam sem našel veliko ljudi, ki so mi predani in me iskreno ljubijo« (str. 29).

Sledi klasifikacija severnoitalijanskih Slovanov: Rezijani, terski Slovani, nadiški ali špetski in slednjič starogorski. Pri tem terske Slované šteje po izvoru za »srbohrvaške«. Kar zadeva Rezijane, »so po jeziku še najbolj podobni drugim jugozahodnim Slovanom, Srbo-Hrvatom in kranjskim Slovencem« (str. 33). Zatem se Baudouin ustavlja ob njihovih skupnih in zgodovinskih značilnostih, ugotavlja poganjke narodne zavesti med Rezijani, ki se tičejo med drugim položaja njihovega jezika. Baudouin opaza, da »je v krogih same italijanske inteligence v zadnjem času slišati glasove v prid priznanju nacionalnih pravic Slovanom severne Italije. Ljudje, ki niso brez občutka za pravičnost, terjajo politično enakopravnost za narod, ki resda spada pod italijansko kraljestvo, ki pa nikoli ni bil in noče biti italijanski« (str. 43). Za primer Baudouin navaja čedajskega odvetnika Karla Podreko (Carlo Podrecca).

Baudouin je predavanje končal z naslednjimi besedami:

Ali se bodo plemenite težnje italijanskih domoljubov lahko zoperstavljale postopni denacionalizaciji italijanskih Slovanov, je drugo vprašanje. Prej ko ne se nagibam k misli, da bodo Slovani severne Italije še dolgo ohranili svoj jezik in svoje etnografske posebnosti iz drugih vzrokov. Neposredna sosesčina in nenehni stiki s Slovani v Avstriji, nenavadne sposobnosti za učenje in gladko govorjenje več jezikov, neke vrste nacionalni ponos, ki ne dovoljuje, da bi zamenjevali ljudski jezik kot obleko, ki je prišla iz mode, to so dejavniki, ki verjetno še dolgo ne bodo dovolili italijanskim Slovanom, da bi se pofurlanili (str. 43–44).

Kot vidimo, je Baudouin na usodo severnoitalijanskih Slovanov navsezadnje gledal optimistično. Ob koncu predavanja je poslušalcem podal literaturo o Slovanih Italije za poglobljeno seznanitev. Dela so razvrščena takole: »O Slovanih v Italiji nasploh«, »O Slovanih v južni Italiji«, »O Slovanih v severni Italiji nasploh«, »O Rezijanah«, »O rezijanskih govorih«, »O drugih Slovanih severne Italije, posebno o nadiških in špetskih«, in slednjič, »Izdaja in opis spomenikov jezika Slovanov severne Italije, razen Rezijanov«.

Baudouin je s tem javnim predavanjem seznanil širok krog tako profesorjev kot študentov derptske univerze s problematiko severnoitalijanskih Slovanov. Predavanje, kot je bilo pričakovati, je bilo zelo odmevno, o čemer priča njegova objava v znani ruski reviji *Russkaja mysl'*.

6 Ob koncu raziskave različnih strani rezijanološke dejavnosti Baudouina de Courtenayja na derptski univerzi v letih 1883–1893 moramo vsekakor povedati vsaj nekaj besed o tem, kako so iz Rezije in sploh iz vse severne Italije prihajala v Derpt številna pisma tako od Slovencev kot od Italijanov, s katerimi je bil Baudouin znanec in prijatelj. Tako so mu iz Vidna pisali: Ivan Domenis, Francois Paletti, Ivan Trinko, iz Čedadada Carlo Podrecca, A. Zorzi, iz Trsta Anton Klodič, iz drugih krajev Ivan (E)Ržen, Ivan Pagon, Janko Pianecchi idr. Njihova pisma kakor tudi tista, ki so jih pisali Baudouinu pred prihodom v Derpt, tj. v Kazan, in po njegovem odhodu iz Derpta, torej v Krakov in Peterburg, zaslužijo, da bi jih zbrali in izdali v posebni knjigi, kajti vsebujejo izredno dragocene podatke o različnih straneh življenja, vsakdana, jezika in kulture severnoitalijanskih Slovanov, ki jih je Baudouin tako dobro poznal.

LITERATURA

- KURTENÈ I. Boduèn de 1913: Materialy dlja južnoslavjanskoj dialektologii i etnografii. III. Rez'janskij pamjatnik »Christjanske uzhilo«. *Zapiski istoriko-filologičeskogo fak-ta S.-Peterburgskogo un-ta*. Čast' CXIV. SPb.
- — 1892: O slavjanax v Italii. *Russkaja mysl'*. Moskva. Kn. 6.
- — 1875: Opyt fonetiki rez'janskix govorov. Varšava-Peterburg.
- — 1966: Rez'janskij slovar' (pod redakcijej N. I. Tolstogo). *Slavjanskaja leksikografija i leksikologija*. Moskva: Nauka.
- COURTENAY J. Baudouin de 1894: Il Catechismo resiano. Con una prefazione del dott. Giuseppe Loschi. Udine.
- — 1895: Materialien zur südslavischen Dialektologie und Ethnographie. I. Resianische Texte, gesammelt in den JJ. 1872, 1873 und 1877... St.-Petersburg.
- — 1884: Übersicht der slavischen Sprachenwelt im Zusammenhange mit den andern arioeuropäischen (indogermanischen) Sprachen. Leipzig.

